§ 72 Giellapolihkalaš strategiija

- Giellalávdegotti beavdegirji 2019-12-04, § 69
- Giellalávdegotti beavdegirji l 2020-01-30, § 7
- Giellalávdegotti beavdegirji 2020-03-17—18, § 19
- Giellalávdegotti beavdegirji 2020-04-16, § 36
- Giellalávdegotti beavdegirji 2020-05-12, § 40
- Giellalávdegotti beavdegirji 2020-11-18—19, § 88
- Giellalávdegotti beavdegirji 2021-01-20--21, § 9
- Giellalávdegotti beavdegirji 2021-06-23, § 39
- Giellalávdegotti beavdegirji 2021-10-07, § 51
- Giellalávdegotti beavdegirji 2021-11-09, § 62
- Giellalávdegotti beavdegirji 2022-03-03--04, § 8
- Giellalávdegotti beavdegirji 2022-06-16, § 20
- Giellalávdegotti beavdegirji 2022-10-05, § 29
- Giellalávdegotti beavdegirji 2022-11-17, § 39
- Giellalávdegotti beavdegirji 2022-12-05, § 46
- Giellalávdegotti beavdegirji Per Capsulam 2022-02-02

./. - Giellapolihklaš strategiija Språkpolitisk strategi

Čilgejeaddji:

Giellalávdegoddi lea váljen vuolgit Sámedikki giellapolitihkalaš strategiija evttohusas mii álggáhuvvui ovddit mandáhtaáigodagas. Giellalávdegoddi lea bargan giellastrategijain dábálaš čoahkkimiin muhto leamaš maiddái sierra bargočoahkkimat giellastrategija válmmaštallamis.

Giellastrategiija sáddejuvvui gulaskuddamii, giellalávdegotti mearrádusa mielde, Čuovvuvaš ásahusaide: buot samšdikki bellodagaide, Sáminuorra, Landsförbundet Svenska Samer ja Same Ätnam. Remissaáigi leai 14 golggotmánus- 3 skábmamánnui 2022. Golbma remissacealkámuša bohte remissaáigodagas Landsförbundet Svenska Samer, Sámi riikkabellodat ja Min Geaidnu.

Lávdegoddi lea geahčča sisaboahtán remissaid ja dahkan muhton rievdademiid evttohusaide giellapolihkalaš strategiijai sisaboahtán oaiviliin.

———————

Lávdogiddi mearridii per capsulam, 2022-02-02,

ahte dohkkehit evttohusa giellapolitihkalaš strategiijai
ahte evttohus giellapolitihkalaš strategiija guddojuvvo stivrii ráhkkanit dievasčoahkkimii.

———————

§ 72 Giellapolithkalaš strategiija- *joatka.*

Stivra mearrida

ahte guoddit giellapolitihkalaš strategiija dievasčoahkkimii mearridit.

Stivra evttoha Sámedikki mearridit

./. ahte dohkkehit giellapolitihkalaš strategiija.

§ 72 Språkpolitisk strategi

- Språknämndsprotokoll 2019-12-04, § 69
- Språknämndsprotokoll 2020-01-30, § 7
- Språknämndsprotokoll 2020-03-17—18, § 19
- Språknämndsprotokoll 2020-04-16, § 36
- Språknämndsprotokoll 2020-05-12, § 40
- Språknämndsprotokoll 2020-11-18—19, § 88
- Språknämndsprotokoll 2021-01-20--21, § 9
- Språknämndsprotokoll 2021-06-23, § 39
- Språknämndsprotokoll 2021-10-07, § 51
- Språknämndsprotokoll 2021-11-09, § 62
- Språknämndsprotokoll 2022-03-03--04, § 8
- Språknämndsprotokoll 2022-06-16, § 20
- Språknämndsprotokoll 2022-10-05, § 29
- Språknämndsprotokoll 2022-11-17, § 39
- Språknämndsprotokoll 2022-12-05, § 46
- Språknämndsprotokoll Per Capsulam 2022-02-02

./. - Språkpolitisk strategi

Föredragande:

Språknämnden har valt att utgå från utkast till Sametingets språkpolitiska strategi som påbörjats under föregående mandatperiod. Språknämnden har arbetat med språkstrategin på ordinarie sammanträden men har också haft särskilda arbetsmöten för färdigställande av språkstrategin.

Språkstrategin skickades ut på remiss, enligt språknämndens beslut, till följande instanser: alla sametingspartier, Sáminuorra, Landsförbundet Svenska Samer och Same Ätnam. Remisstid var 14 oktober- 3 november 2022. Tre remissyttranden inkom under remisstiden från Landsförbundet Svenska Samer, Samelandspartiet och Min Geaidnu.

Nämnden har tagit del av inkomna remisser och gjort viss revidering i förslag till språkpolitisk strategi utifrån inkomna synpunkter.

Nämnden beslutade per capsulam, 2022-02-02,

att anta förslaget till språkpolitisk strategi.
att förslaget till språkpolitisk strategi lämnas till styrelsen för beredning inför plenum.

---

§ 72 Språkpolitisk strategi – *forts.*

Styrelsen beslutar

att överlämna språkpolitiska strategin till plenum för beslut.

Styrelsen föreslår Sametinget besluta

./. att anta språkpolitisk strategi.

Sámediggi
Sámedigge Sámiediggie Saemiedigkie Sametinget

2023

Giellapolitihkalaš strategiija - Språkpolitisk strategi

Ealli gielat - Viesso giela - Viessoj giela - Viässuoje giälah – Jielije gïelh - Levande språk

Antagen av Sametinget	Språknämnd 2023-02-02, styrelse xxxx-xx-xx, plenum xxxx-xx-xx
Diarienummer	1.4.1-2022-1421
Ansvarig	Språknämnden
Utarbetat av	Språkavdelningen
Dokumenttyp	Strategi
Gäller	Tills vidare

Innehållsförteckning

Förord **6**

1. Inledning **7**

1.1 Syfte 7

1.2 Vision 8

1.3 Övergripande mål 8

2. Prioriterade utvecklingsområden **10**

2.1 Lagstiftning 10

2.2 Livslångt lärande i en sammanhängande utbildningskedja 11

2.3 Utbredda språkdomäner och starka stödjande institutioner 13

2.4 De samiska språken är synliga och samhällsbärande språk 14

3. Samverkan och gränsöverskridande samarbete **17**

4. Nästa steg **18**

Definitioner **19**

En gemensam värdegrund - vår språkpolitiska viljeinriktning

"Mii sámit leat álbmot kultuvrraineamet, gielaineamet ja historjjáineamet, ja maiddái guovlluineamet, gos mii historjjálaččat ieža leat ássan ja birgen. Buolvvaid čađa mii leat seailluhan sámegiela, ovddemusat njálmmálaš giellan. Sámegiella lea, dego iežá gielat ge, kulturárbbi guoddi, mii čájeha min álbmoga kultuvrralaš iehčanasvuođa. Giela bokte mii vásihit ja ipmirdit min leahkima. Mii ovdanbuktit dovdduid, jurdagiid ja gulahallat guhtet guimmiideametguin. Sáhttá dadjat ahte juohke gielas lea sierralágáš ovdanbuktinvuohki ja vuohki čatnat álbmoga oktii. Dát dat dahká juohke giela earenomážin.
- - - Mii ipmirdit ahte stuora oassi boahtteáiggi ovddasvástádusas lea min iežamet hálddus."

Sámedikki dievasčoahkkima cealkámuš, Eajras, geassemánnu 2003

"Midja sáme lip álmmuk ietjas kultuvrajn, gielajn ja histårjåjn, ja miján la iehtjama lánnda majt aktu lip adnám ja viesajdam gitta histårjålasj ájggáj. Buolvas buolvvaj lip udnátjij sáme hållam, valla girjijs li ham vádne. Degu gájkka giela, de l am de sámegiella aj oasse kultuvrraárbes, mij vuoset jur mijá álmmuga kultuvralasj iesjvuodav. Giella dahká viessomav ja väräldav dádjadahtten. Mij vuosádallap iehtjama dåbdojt, ájádusájt ja mij rádnastallap. Máhttá javllat fert gielan la ållu sierralágásj vuohke guládallat ja álmmugav aktidit. De dahká fert gielav sierralágátjin.
- - - Midja buojkkáp, stuor oasse åvdåsvásstádusás boahtteájgij hárráj midjij gullu."

Sámedikke ållestjåhkanimájrrasij hålla Eajran, biehtsemánon 2003

"Mija sáme läp älbmuk iehtjame kultuvrajn, gielajn ja histurjajn ja iehtjame iednamijn gunne läp histurjalatj ájjgáj ikktuk urrum ja ikktuk adnám. Buolvast buallvaj läp guaddám sámegielav, åvdemusat njálmálatj giellan. Sämmiláhkáj gu gájjka ietjá giela sámegiella guaddá kultuvvraárbev, mij vuoseda jur mija älbmuga kultuvralatj särravuodav. Giela tjara mija viessop ja skenip vieráldav. Mija vuosedip iehtjame dåbdojt, ussjolmasajt ja akktan barrgap iehtjádij. Máhttá hållåt färrta giella adná ullu särra vuogev guladallat ja ikktidit almatjijt. Dát dahká färrta gielav särralágátj.
- - - Mija skenip stuorra åsse vásstádusast båhtejájge åvdåst lä mijan."

Sámedigge hållåm plenumin Eajran, biehtsemánon 2003

"Mïjjah sámieh liehpie ålbmage jïjtjame kultuvrijne, giälijne jah histuvrijne jah jïjtjame iädnamijne, máb gïdd histuvraladtje ájggáje liehpie uktak urradamme jah adnáme. Buolvij mehte liehpie sámiengiäluv fårrije dulvadamme, jiänamus åssiene nålggastemegiällane. Sámiengiälla leä, gükttie jiätjá giälah, kultuvrraárbien guöddieje, juhkka leä güvvemen mïjjan kultuvraladtje siärravuoduv. Giälan båktta dåbddabe jah dájjadebe ielliemuv. Buökttiebe jïjtjame dåbduojde, ussjuolmassijde vujdnasisse jah máhttiebe jiätjájgüjme guvlatallat. Fiärtan giälasne leä huv ájvvie ájdnalágátje vuöhkie guvlatallat jah ålbmaguv ekttije tjadnat. Dahtta die feärtta giäluv siärralágátjine dahkká. - - - Mïjjah dájđđiebe jühttie stuorra åssie båhtieje ájgien vásstádassaste leä mïjjan lüvdne."

Sámiendiggien tjiälgastiebmie ålliestjåhkanemeste Eajrasne, sjnjïlttjamánuosne 2003

"Mijjieh saemieh almetje jïjtjene kultuvrine, gïeline jïh histovrijinie jïh jïjtjene eatnaminie gusnie libie oktegh orreme jïh maam libie oktegh provhkeme histovrijen aajkan. Boelvijste boelvide libie dam saemien gïelem meatan buakteme, jeenjemes njaalmeldh gïeline. Seammalaakan goh jeatjah gïelh saemiengïele aaj kultuvreaerpiem guadta, mij mijjen almetjen kultuvren sjïerevoetem vuesehte. Gïelen tjïrrh veasomem jïh veartenem dååjrehtallebe jïh guarkebe. Mijjen domtesh, åssjalommesh gaskesadtebe jïh sinsitnine veasobe. Maahta jiehtedh fierhten gïelen öövre sjïere vuekie bæjhkoehtidh jïh almetjem iktedidh. Daate fierhte gïelem sjïerelaaketje dorje. - - - Buajhkebe mijjieh jïjtjh stoerre åesiem dehtie dïedteste båetijen aajkan utnebe."

Saemiedigkien lahtese pleenumisnie Eajresne, ruffien 2003

"Vi samer är ett folk med egen kultur, språk och historia och ett eget landområde som vi till historisk tid har varit ensamma att bebo och bruka. Genom generationer har vi fört det samiska språket med oss, till allra största delen som ett talat språk. Som alla språk är också samiskan bärare av ett kulturarv, som speglar just vårt folks kulturella särdrag. Genom språket upplever vi och förstår vi tillvaron. Vi uttrycker våra känslor, tankar och samspelar med andra. Varje språk kan sägas ha ett alldeles speciellt sätt att meddela sig på och binda ihop ett folk. Det är detta som gör varje språk unikt. - - - Vi inser att en stor del av ansvaret för framtiden ligger hos oss själva."

Sametingets uttalande vid plenum i Idre, juni 2003

Förord

Denna strategi tar sin utgångspunkt i artikel 13.1 i FN:s förklaring om urfolkens rättigheter[1]:

> *Urfolken har rätt att återuppliva, använda, utveckla och till kommande generationer förmedla sin historia, sina språk, sina muntliga traditioner, sin filosofi, sina skriftsystem och sin litteratur samt välja och behålla sina egna namn på samfund, orter och personer.*

Vi samer har en särskild rätt att skydda och främja våra språk som ett uttryck för vår relation till mark och vatten som en del av vår samiska kultur och identitet. I konventioner som Sverige har åtagit sig att följa ges ett starkt skydd för de samiska språken. Samerna och de samiska språken ska behandlas efter sina speciella behov och förutsättningar där kopplingarna mellan språk, kultur, mark och vatten är stark.[2]

I Sverige har nordsamiska, lulesamiska, pitesamiska, umesamiska och sydsamiska godkända ortografier. De samiska språken har olika ortografiska principer och olika geografisk tillhörighet. Förutom att de samiska språken har olika förutsättningar inom respektive språkområde så skiljer sig språken åt på andra sätt. Det finns skillnader i fråga om antalet språkbärare och talare, antalet läs- och skrivkunniga, resurser och organisering. Även i fråga om samarbete över landsgränser och mellan olika samiska språk- och språkgrupper finns skillnader. Samtidigt finns ett flertal grundläggande förutsättningar och utmaningar som är gemensamma för språken. Varje generation får färre och färre talare med första-språkskompetens i samiska. För att förhindra denna språkbytesprocess krävs åtgärder på alla nivåer inom hela samhället.

Enligt sametingslagen ska Sametinget fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet.[3] Staten, regionerna, kommunerna och övriga samhället förväntas i sin verksamhet följa de mål som Sametinget bestämmer för det samiska språkarbetet. Hittills har arbetet till stor del fokuserat på gemensamma förutsättningar och utmaningar för de samiska språken. Skälet till detta är att det finns strukturella hinder som bäst utmanas på bred front och att det finns gemensamma behov av åtgärder på övergripande nivå som gynnar samtliga samiska språk. Målformuleringar i denna strategi har huvudsakligen samma inriktning. Sametinget anser att alla samer ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda de samiska språken och att de samiska språken ska vara levande och välmående språk som används och värdesätts i samhället.

Sametingets språkpolitiska strategi har flera mottagare. Vi skriver för beslutsfattare på lokal, regional och nationell nivå som har ett ansvar över urfolksspråket samiska och ska genomföra de strukturella förändringar och insatser som krävs för att samiskan ska ha en framtid. Vi skriver också för oss samer, vad vi som folk och individer har rätt till, vilket ansvar det samiska samhället och Sametinget har för de samiska språken.

---

[1] https://www.sametinget.se/2836

[2] Principen om alla folks rätt till självbestämmande har bekräftats i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) och i konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR) samt FN:s urfolksdeklaration (UNDRIP). Den första artikeln i båda konventionerna lyder: "Alla folk har rätt till självbestämmande. I kraft av den rätten bestämmer de själva sin politiska status och råder själva över sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling."

[3] Sametingslagen https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/sametingslag-19921433_sfs-1992-1433, 2 Kap. § 3

1. Inledning

Vi samer har levt i Sápmi/Sábme/Sábme/Sábmie/Saepmie[4] sedan urminnes tider och är ett urfolk i Sverige. Samiskan innehåller begrepp, ord och uttryck som förklarar de andliga, mentala, sociala och materiella dimensionerna av vår kultur och vårt samhälle, vilka skiljer sig markant från det omgivande samhälle som vi lever sida vid sida med. I vårt språk, samiskan, vilar vår värdegrund och livsåskådning, vår djupa kunskap om levnads-förhållanden och vår starka koppling till vårt land och naturen. De samiska ortnamnen vittnar om vår långvariga vistelse i dessa områden.

”Utgångspunkten för staternas politik och policys i förhållande till samiskt språk, samisk traditionell kunskap och samiska traditionella uttryck, ska vara att dessa är starkt tillknutna våra traditionella land- och bosättningsområden.”
(Tråantedeklarationen 2017, artikel 30)[5]

De samiska språken återfinns i Sverige, Norge, Finland och Ryssland och är en del av vår urfolkskultur. Våra traditionella språkbärande domäner såsom duodji, fiske, jakt, jojk, matkultur, renen och renskötsel är grundpelare i den samiska kulturen. Med sina specifika terminologier beskriver de vår kultur, vår koppling till naturen och markerna, det som lever där, dess behov och förutsättningar. Samtidigt är språk liksom kultur dynamiska och föränderliga, de följer med tiden. Nya domäner för språkanvändning uppstår hela tiden och är nödvändiga för att språket ska följa med in i framtiden. Sametinget ser språket i sin helhet som något som binder samman alla delar av vår kultur. När det samiska samhället stärks, utvecklas också språket. Om delar av det samiska samhället risker att försvinna, så hotas också språket. De samiska språkens fortlevnad är beroende av en stark samisk språkmiljö och en välmående samisk kultur. Genom vår språkpolitiska strategi höjer vi ambitionerna för stärkandet och utvecklandet av de samiska språken.

1.1 Syfte

Föreliggande språkpolitiska strategi utgår från det samiska folkets urfolksrättigheter och utgör grunden för samhällets långsiktiga arbete med att få de samiska språken att användas och utvecklas. Den språkpolitiska strategin ersätter Sametingets språkpolitiska handlings-program antaget 2016. Den språkpolitiska strategin är utformad så att den ska kunna vara ett övergripande styrdokument över tid. Den syftar till att ta ett samlat grepp för de samiska språkens utveckling och vända språkbytesprocessen samt öka språkanvändningen av samiskan genom att identifiera övergripande mål och delmål. Utifrån dessa kan berörda beslutsfattare formulera operativa handlingsplaner med aktiviteter för olika delar av samhällets samiska språkarbete.

Det krävs arenor och domäner där samiskan är synlig och där den får vara närvarande, såväl i det offentliga rummet som på lokal nivå. Språket måste få ta plats med samma status som

[4]Sápmi /Sábme/Sábme/Sábmie/Saepmie betecknar det samiska ordet för det geografiska området där samerna återfinns. Från vänster ordet Sápmi på nordsamiska, lulesamiska, pitesamiska, umesamiska och sydsamiska.
[5]Samerådet 2017, https://www.saamicouncil.net/documentarchive/samekonferansen-i-trante-2017

det svenska språket på skolgården, i klassrummet, inom traditionella samiska näringar och i samhället i övrigt.

De samiska språken är starkt kopplade till nyttjandet av marken, vattnet och de traditionella samiska näringarna. Det är delar som är viktiga för vår samiska kultur och för samiska gruppers kulturella identitet och samhörighet. Kopplingen till marken skyddas av urfolksrätten. Detta motiverar att språkstrategin också nämner nyttjandet av mark och vatten som en viktig del av användningen och utvecklingen av språken.

För att förändring ska vara möjlig att genomföra och för att förutsättningar för nödvändiga strukturella förändringar ska ske, krävs en stabil grund för det fortsatta arbetet. Följande vision och strategiska övergripande mål skapar den grund som de samiska språken behöver för att bevaras, återtas och fortleva.

1.2 Vår vision

Alla samer kan tala, läsa och skriva samiska.
De samiska språken är levande och välmående språk som används, värdesätts och skyddas i samhället.

1.3 Övergripande mål

Mål 1: Alla samer ska ha rätt till sitt språk genom livslångt lärande
Alla samer ska ges möjlighet att utveckla sin språkförmåga, de ska ges likvärdiga möjligheter att tillägna sig språket efter sina egna förutsättningar. Den språkliga förmågan ska ses som en resurs för hela det samiska samhället. Samiska språk handlar om kommunikation men också om identitet, kulturarv och tillhörighet. De samiska språkens koppling till mark och vatten är en viktig del av ett livslångt lärande.

Mål 2: Utbredda språkdomäner, arenor och starka stödjande institutioner
Samiska språkdomäner och arenor ska möjliggöra alla samers språkanvändning även i en gränsöverskridande kontext. De samiska språken ska ta sig uttryck och visa på sin rikedom inom samhällets alla nivåer. Samhällets institutioner ska ge stabilitet för språken, stödja dess användare och skydda språkdomäner knutna till nyttjandet av mark och vatten.

Mål 3: De samiska språken är närvarande och samhällsbärande språk
De samiska språkens användning och ställning har en självklar plats i samhället. Samiska ska kunna användas inom alla samhällsområden. Det allmänna har ett särskilt ansvar för att samiskan används och utvecklas i överensstämmelse med det samiska folkets behov och önskemål, i enlighet med språkligt självbestämmande.

1.4 Roller och ansvar

Språket är allas ansvar. Det är samernas ansvar, på såväl individnivå som gruppnivå, att använda och tala språket. Utan talare finns inget språk oavsett om alla kringliggande omständigheter och förutsättningar finns på plats. Det kan däremot inte nog många gånger understrykas att vi samer delar historien med andra koloniserade urfolk; att det svenska språket har getts en överordnad makt i förhållande till de samiska språken. Samernas förutsättningar för att ta ansvar för sitt språk påverkas av samhället runtomkring, vilka domäner och förutsättningar som finns för språkanvändande och språkutveckling, vilken status språket har i samhället, vilka attityder som finns och vilket rättsligt skydd språket har.

Staten är ansvarig över nuvarande språksituation. Att säkra de rättigheter den samiska individen har till sitt språk och sin kultur är lagstiftarens ansvar, med andra ord regeringens och riksdagens. Sverige har förpliktelser gentemot oss samer som urfolk.[6] Sverige har undertecknat en rad olika internationella konventioner och deklarationer som stärker samernas språkliga rättigheter. Det innebär att det också är statens ansvar att skapa förutsättningar så att samer ska kunna bevara, återta och utveckla samiskan.

Staten är därmed skyldig att ta de merkostnaderna som uppstår för samiskans revitalisering. Till exempel, vid behov av tolkning och översättning vid de sammanhang där samer väljer att använda sig av samiska, är det inte den som väljer att använda sig av sitt språk som ska belastas med kostnaden. I det fallet är det egentligen den som inte behärskar samiska, som är i behov av tolkning.

Det är Sametingets ansvar att leda det samiska språkarbetet. Innebörden av att ”leda det samiska språkarbetet” är att det ska ske i enlighet med samiskt självbestämmande. Staten, regionerna, kommunerna och övriga samhället förväntas i sin verksamhet följa de mål som Sametinget fastställer för det samiska språkarbetet. Arbetet ska ske med utgångspunkt i den språkpolitiska strategi som Sametingets plenum, den folkvalda församlingen, lägger fast. Sametinget ska sträva efter att använda samiska som förstaspråk, aktivt synliggöra det, arbeta mot beslutsfattare och myndigheter för att stärka dess status och samers språkliga rättigheter och samordna det samnordiska samiska språkarbetet. De nordiska länderna har ett särskilt ansvar för de samiska språkens jämlika status och utvecklingsmöjligheter.

[6] FN:s Urfolksdeklaration artikel 38

2. Prioriterade utvecklingsområden

Utifrån visionen och de övergripande målen preciseras följande prioriterade utvecklingsområden där det krävs brådskande och effektiva åtgärder för att vända pågående språkbytesprocess och stärka samisk språkutveckling i Sápmi/Sábme/Sábmie /Saepmie.

2.1 Lagstiftning

Sametingets uppsatta mål för språkarbetet leder till följande prioriteringar inom utvecklingsområdet lagstiftning:

- **Samernas språkliga rättigheter ska regleras och säkerställas i en särskild språklag.**
- **Lagen ska ersätta andra lagar som reglerar samernas språkliga rättigheter.**
- **Lagen ska klargöra förvaltningsmyndigheternas ansvar att skydda och stärka de samiska språken.**

Motivering

Sveriges riksdag bekräftade 1977 att samerna är ett urfolk som har folkrättsliga krav på en kulturell särbehandling i Sverige. Sedan 2011 anges även i regeringsformen att det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.[7] Samernas status som både urfolk och nationell minoritet innebär att Sverige som nation har ansvar att tillämpa och implementera flera olika internationella åtaganden och konventioner, bland annat:

- FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR)
- FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR)
- FN:s urfolksdeklaration(UNDRIP)
- Lag (2018:1197) om FN:s konvention om barnets rättigheter

Enligt internationella konventioner som omfattar samers rättigheter ska vi ha självbestämmande över våra språk. Samerna som urfolk med egna traditionella näringar, däribland rennäringen, har särskilda behov av skydd för sina traditionella marker för att kunna bevara sin kultur och identitet. De samiska språken behöver stärkas för att árbediehtu/árbbemáhtto/árbbiemáhttuo/aerpiemaahtoe/samisk traditionell kunskap ska bevaras. Traditionella samiska näringar och språkarenor, såsom duodji, fiske, jakt, jojk, matkultur, renen, renskötsel och nyttjande av den lokala naturmiljön, har varit och är fortfarande starka och viktiga språkdomäner. Dessa domäner utgör en särpräglad begreppsvärld med egna terminologier för bland annat väder, naturformation, snö samt renen och dess behov. Utifrån att Sverige som nation värnar om mänskliga rättigheter är den nuvarande samiska språksituationen och den låga ambitionsnivån för den övergripande nationella samepolitiken bekymmersam av två skäl. Det ena är att ambitionsnivån i praktiken inte ger möjligheter att använda de samiska språken i samhället mer än i mycket begränsad omfattning. Det andra skälet är att samerna som ett folk och de gränsöverskridande samiska språken, behandlas olika i de nordiska länderna. En mer samstämmig syn

[7] Prop. 1976/77:80, bet 1976/77:KrU43 samt regeringsformen 1 kap, 2§.

på åtagandena gentemot de samiska språken i Sverige, Finland och Norge skulle underlätta det gränsöverskridande samarbetet när det gäller de samiska språken. Detta kan ske bland annat för översättning och tolkning, språkteknologi, samhällsservice, vård, utbildning och media.

I artikel 30 i lag om FN:s konvention om barnets rättigheter anges att barn som tillhör urfolk har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion. Rätten finns oavsett var barnet är bosatt och staten har en skyldighet att säkerställa denna rätt. Utifrån den betydelse som förskolan har för språklig revitalisering och samiska barns möjlighet att tillägna sig sitt samiska språk, ska rätten till förskola helt på samiska gälla i hela landet på de samiska språk som efterfrågas.

I Sverige har fokus under många år legat på minoritetsrättigheter och lagstiftning som syftar till att förtydliga eller stärka rättigheter för de fem erkända nationella minoriteterna. Samernas rätt som urfolk, vilket är en rätt som är mer omfattande och inkluderar andra områden än för nationella minoriteter, har i huvudsak lämnats oförändrad. Två områden där bristen på utveckling är tydlig, trots internationella åtaganden och vissa politiska ambitioner, är i fråga om landrättigheter och självbestämmande. Ett tredje område är språkpolitiken där det inte vidtagits några särskilda åtgärder med utgångspunkt i samernas ställning som urfolk. Sametinget anser att en av de åtgärder som krävs för att hantera samernas särskilda behov och ställning är en lag som reglerar och säkerställer samernas språkliga rättigheter. Lagen ska ersätta andra lagar som reglerar dessa rättigheter. Sametinget ansvarar för att leda det samiska språkarbetet och en samisk språklag som reglerar detta arbete skulle tydliggöra detta. En sådan lag ligger i linje med regeringens ambitioner att öka samiskt inflytande och delaktighet. Språklagen skulle tillsammans med en harmonisering av språklagstiftningen mellan länder där det samiska folket lever, säkerställa samernas språkliga rättigheter samt främja ett gränsöverskridande utbyte för de samiska språken. Ytterligare argument för en särskild lag är att lagstiftaren sedan lång tid tillbaka reglerat en särskild skolform; sameskolan. Sameskolan och dess ansvar i fråga om samiskspråkighet ger skäl för att även ur ett utbildningsperspektiv reglera samernas språkliga rättigheter i en särskild lag.

2.2 Livslångt lärande i en sammanhängande utbildningskedja

Sametingets uppsatta mål för språkarbetet ska stärka och utveckla följande områden inom livslångt lärande i en sammanhängande utbildningskedja:

- **Förskolan**
- **Sameskolan**
- **Grundskolan och grundsärskolan**
- **Specialskolan**
- **Gymnasieskolan och gymnasiesärskolan**
- **Högskola och universitet**
- **Vuxenutbildningen och folkbildningen**
- **Läromedel**

Motivering

För att alla de officiellt erkända samiska språken ska kunna bevaras och utvecklas på lång sikt krävs att samhället tar ett helhetsgrepp om revitaliseringen. Detta gäller i synnerhet på utbildningsområdet. En väl fungerande undervisning i samiska i förskola, som inte följs upp av likvärdig undervisning i grundskola riskerar att försvaga elevens språkförmåga. Förskolans roll måste vara att redan från tidig ålder skapa förutsättningar för samiska barn att bli samiskspråkiga. Tillgången till lärare för undervisning i och på samiska och språkens kulturella kontext är den viktigaste länken i utbildningskedjan.

För att på allvar förbättra språkundervisningen för elever som tillhör urfolket samerna och för att samiskan ska bevaras, återtas och utvecklas, måste ambitionsnivån höjas och andra strukturella utmaningar åtgärdas när det gäller den tvåspråkiga undervisningen på samiska i grundskolan. Erfarenheterna av arbetet med språkrevitaliseringen av enaresamiskan visar att starka utbildningsmodeller kan vara överlägsna, både för de samiska språkens överlevnad på lång sikt och för effekterna hos enskilda individer. Sametinget vill att starka språkutvecklande pedagogiska metoder, t ex språkbad, utvecklas vidare och implementeras för samiska elever i alla grundskolor.

En sammanhängande utbildningskedja ger elever reella möjligheter att fortsätta sina studier i samiska på gymnasienivå. Fler personer med språkkunskaper på gymnasienivå ökar antalet samisktalande som kan läsa vidare på högskole- och universitetsnivå. Detta är viktigt för att säkra tillgången på utbildade lärare, personal inom vård och omsorg, översättare, tolkar och övriga yrken som är väsentliga för en livskraftig utveckling av samiskan i samhället. Brister i utbildningskedjan begränsar antalet individer som kan uppnå tillräckliga akademiska meriter för att undervisa eller bedriva språkforskning på universitetsnivå.

Även utanför den reguljära utbildningskedjan behöver åtgärder vidtas, om användningen av alla de fem officiellt erkända samiska språken ska kunna stimuleras. Många samer har varken fått lära sig tala, skriva eller läsa sitt modersmål. Vuxna samer ska ges förutsättningar att utveckla sin samiska språkförmåga. Detta kan även fungera stödjande för barns och barnbarns språkutveckling. Eftersom statens politik är den bakomliggande orsaken till att samer har förlorat sitt språk, ska det allmänna minska trösklarna för alla samer att bevara, återta och utveckla sitt samiska språk utifrån individuella behov. Det är statens ansvar att stödja denna utveckling.

Sametinget har i egenskap av folkvalt organ ansvar att fastställa mål för det samiska språkarbetet. Det är uttryck för en del av det samiska självbestämmandet och särställningen i egenskap av urfolk. Med tanke på utbildningens betydelse för att stärka de samiska språken och Sametingets ansvar att leda det samiska språkarbetet, krävs ett förstärkt och mer generellt mandat för Sametinget inom utbildningsområdet.

Sameskolstyrelsen är ett uttryck för denna särställning inom grundskoleutbildning. Sameskolan är den institution som inom den egna verksamheten har den största kompetensen och möjligheten att revitalisera de samiska språken. Kompetens finns även inom andra samiska verksamheter och där behövs ytterligare resurser för utveckling av arbetet för revitalisering. Utöver grundskolenivån saknas tydligt mandat i frågor som rör samisk utbildning. Med tanke på utbildningens betydelse för att stärka de samiska språken

och Sametingets ansvar att leda det samiska språkarbetet, inverkar avsaknaden av ett mer generellt mandat för Sametinget inom utbildningsområdet på möjligheterna att leda det samiska språkarbetet på ett samlat och strukturerat sätt.

En viktig förutsättning för en sammanhängande utbildningskedja för alla de fem officiellt erkända samiska språken är att det finns kvalitativa läromedel som är anpassade utifrån läroplanens krav samt pedagogers och elevers behov. Det krävs kontinuerlig, långsiktig finansiering för utveckling och utökning av samiska lärverktyg och läromedel för undervisning i samiska på nivåer som möter de samhälleliga behoven. Hela kedjan i språkundervisningen från barndom till vuxen ålder måste fungera om alla samer ska kunna ha rätt till sitt språk genom livslångt lärande.

2.3 Utbredda språkdomäner och starka stödjande institutioner

Sametingets uppsatta mål för språkarbetet leder till följande prioriteringar inom utvecklingsområdet språkdomäner och stödjande institutioner:

- **Särskilt språkanslag**
- **Samiskt språkcentrum**
- **Sámi Giellagáldu**
- **Ortnamn**
- **Språkteknologi**
- **Sametinget - en levande samisk språkarena**
- **Förvaltningsmyndigheter och deras ansvar**
- **Árbediehtu/árbbemáhtto/árbbiemáhttuo/aerpiemaahtoe - samiskt kulturarv**

Motivering

Svenska språket har under flera hundra år genomgått en standardiserings- och kodifieringsprocess. Språkverktyg som ordlistor och grammatikböcker har utarbetats, fackuttryck har tagits fram, böcker har översatts. Den teknologiska utvecklingen har lett till att arbetet med språk har gått in i en ny fas. Funktioner som stavningskontroll, grammatikkontroll och automatiska översättningar är numera en självklarhet för det svenska språket.

För de samiska språken är situationen en helt annan. I jämförelse med svenska är de samiska skriftspråken ”unga” och den begränsade mängden skriftlig litteratur innebär utmaningar för att bygga upp en hållbar och långsiktig språklig infrastruktur. Sámi Giellagáldu ska ha tillräckliga förutsättningar och resurser för att kunna fungera som det samiska folkets högsta beslutande organ i frågor som rör samtliga samiska ortografiområden i Norge, Finland och Sverige.

Samtidigt är utveckling och användning av språkteknologi en nödvändighet för att de samiska språken ska kunna bevaras, återtas och fortleva som levande språk i Sverige. Inom arbetet med digitalisering ska behov och utmaningar som finns i förhållande till de samiska språken tillgodoses. Den språkteknologi som är under utveckling för de samiska språken ska anpassas för att fungera med förhållanden och behov bland språkbärare och språkanvändare i hela Sápmi/Sábme/Sábmie/Saepmie. I åtgärder som rör digitalisering och språkteknologi är Sametinget en central aktör.

Det krävs kraftfulla åtgärder av positiv särbehandling för att individer ska nå en språkutveckling och språkrättigheter som bidrar till språklig icke-diskriminering på individnivå. Förvaltningsmyndigheter ska öka och stärka språkdomäner genom språkarbete på en tillräcklig nivå för den samiska allmänheten.

Resurser i form av ett särskilt språkanslag ska tillföras Sametinget för att främja arbetet med att leda och stödja utvecklingen av alla fem samiska språk på ett brett plan och på olika nivåer.
Ett lokalt förankrat och inkluderande arbetssätt är en allmän framgångsfaktor för att åstadkomma revitalisering. Samiskt språkcentrums verksamhet bör utvidgas till att etableras i alla samiska språkområden och med utökad närvaro i hela landet. Vid sidan av språkcentrums verksamhet ska lokala initiativ och språkresurscentra uppmuntras. Sametinget ska vara en levande samisk språkarena och detta ska genomföras genom internt aktivt språkarbete, personalpolitik och vid anställningar.

Árbediehtu/árbbemáhtto/árbbiemáhttuo/aerpiemaahtoe är samisk traditionell kunskap där språken har uppstått och utvecklats genom de aktiviteter våra förfäder genomförde och har förvärvats genom traditionella överföringsmetoder. De naturliga överföringsmetoderna, genom muntligt berättande och förvärvande av kunskap och begrepp äger rum genom att barnen deltar och närvarar vid de vuxnas aktiviteter och arbeten. Vid överföringen av árbediehtu är de samiska språken centrala då språket är ett verktyg med vilket man kommunicerar och vidareförmedlar traditionella kunskaper.

De samiska språkens nyanser, terminologi och ortnamn är en oerhörd rikedom vid bevarandet och förmedlandet av språken och ska ses som en helhet i överföringen av árbediehtu. Ortnamn på de samiska språken ska användas inom hela Sápmi/Sábme/ Sábmie/Saepmie, likaså regionala och kommunala platsbenämningar (gator, vägar, byggnader etc.). Det eller de samiska språk som historiskt använts i det aktuella området ska användas avseende ortnamn.

För att árbediehtu ska förmedlas vidare krävs att berättelserna berättas vidare och att de gamla samiska begreppen används för där finns kunskaper kring samiska traditionella levnadssätt, näringar och aktiviteter som är avgörande för bevarandet av både språket och traditionell kunskap. Den traditionella kunskapen ska betraktas som jämlik i förhållande till andra samhällens kunskapssystem och de samiska språken ska behandlas jämlikt med andra språk i samhället.

2.4 De samiska språken är synliga och samhällsbärande språk

Sametingets uppsatta mål för språkarbetet leder till följande prioriteringar inom utvecklingsområdet utökad synlighet av de samiska språken:

- **Språk - en diskrimineringsgrund**
- **Samisk kultur- och språkkompetens inom all offentlig sektor**
- **Bibliotek**
- **Samisk litteratur**
- **Media**

Motivering

De samiska språken följer inte landsgränser utan korsar landsgränser och återfinns i Sverige, Norge, Finland och Ryssland. Därmed har inte de samiska språken ett enskilt hemland som ansvarar över de samiska språken. Det innebär att de nordiska länderna måste gemensamt ta ett särskilt ansvar för att främja och utveckla de samiska språken.

Sametinget eftersträvar att samhällets kunskapshöjande arbete ska ligga på en nivå som bidrar till att alla samer kan tillgodogöra sig sina rättigheter till fullo, samt att både offentlig och privat sektor i högsta möjliga grad använder sig av samiska språk i alla miljöer där samer kan tänkas vistas, både fysiska och virtuella. Public serviceföretagens verksamhet inom radio och tv, i likhet med andra insatser inom kulturområdet, har en viktig betydelse. Skyltning av platser, orter, gator och torg, kommunala och kommersiella byggnader och verksamheter på de samiska språken är exempel på hur de samiska språken kan synliggöras, inte minst på offentliga platser.

Det är statens ansvar att motverka de negativa attityder och kränkningar som riktas mot enskilda samer och mot samerna som folk. En del i det arbetet är att vidta åtgärder för att stärka samiskans status hos allmänheten genom attitydförändrande insatser. Sådana åtgärder måste ske på bred front för att få effekt. Inte minst måste ett arbete ske på lokal nivå, ute i kommuner där samer lever och verkar. Genom att förändra det omgivande samhällets syn på samiska är det möjligt att lyfta språkens status. Därigenom kan stigmat att tala samiska i offentliga sammanhang brytas och istället ersättas av stolthet och glädje över att tala sitt språk. Alla relevanta myndigheter och organisationer ska ha ansvar för att inom sina områden arbeta med attitydförändrande åtgärder.

Diskrimineringslagen[8] innefattar inte uttryckligen diskriminering baserad på språk. Det finns åtskilligt som talar för att språk skulle kunna ingå som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen. Det skulle öka samstämmigheten med konventionsåtaganden såsom artikel 14 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Språk anges även som en grund för diskriminering i artikel 2 i FN-konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

Biblioteksslagen föreskriver att samerna ska ägnas särskild uppmärksamhet och att deras möjligheter att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur i Sverige ska främjas. I fråga om utgivning av litteratur på samiska finns stora brister. Därför ska förutsättningarna för samisk litteratur vara tillräckliga för att tillmötesgå det samiska samhällets behov.

Biblioteksverksamhet för, om, av och med urfolket samerna handlar dels om medier på samiska, dels om majoritetens kunskap om urfolket. Region- och folkbiblioteken ska bidra till att synliggöra samisk kultur, identiteter och språk i syfte att öka kunskapen och förståelsen hos allmänheten. Detta kräver bland annat arrangemang och andra aktiviteter. I det arbetet behöver biblioteken stöd från centrala instanser med kompetens och resurser inom området.

Även film och tv-program är viktiga verktyg för att förmedla samiska berättelser och stärka de samiska språken och kulturen. Det är många människor som med hjälp av samisk film, har fått upp ögonen för urfolket samerna och att det finns en annan sida av landets historia

[8] Diskrimineringslagen 2008:567

som inte lyfts upp i ljuset. När det gäller arbete kring medier och public service utgår Sametinget bland annat från FN:s Urfolksdeklaration (artikel 16). Sametingets ambitioner är bland annat att det etableras egna samiska medier och att det ska finnas gemensamma gränsöverskridande presstöds- och medielösningar på nordisk bas. Medielösningarna, utbudet inom public service samt tidningsutgivning för samer ska vara på en nivå som bidrar till att samer till fullo kan tillgodogöra sig sina rättigheter att främja och utveckla sitt språk samt spegla hela det samiska samhället.

3. Samverkan och gränsöverskridande samarbete

Det gränsöverskridande samarbetet mellan länderna i frågor som rör de samiska språken ska stärkas och utvecklas.

I arbetet med att leda det samiska språkarbetet är olika språkaktörer – såsom myndigheter, kommuner och organisationer och inte minst det samiska folket som dagligen överför och använder de samiska språken – avgörande för Sametingets möjlighet och förmåga att leda och utveckla det samiska språkarbetet. Det finns ett flertal andra förvaltningsmyndigheter, såväl kommuner som statliga myndigheter, som har viktiga roller i arbetet med att stärka, synliggöra och revitalisera de samiska språken.

En förutsättning för genomförandet av denna strategi är att situationen för språken fortlöpande följs upp så att rätt åtgärder kan vidtas för rätt språk och i rätt skede. För att göra detta möjligt behövs samråd och en kontinuerlig dialog mellan Sametinget och olika språkaktörer.

Sametinget arbetar inom skilda områden och på olika nivåer – från lokal nivå till internationella organ som FN, EU och Europarådet – för att stärka och utveckla förutsättningarna för de samiska språken.

Sametingen i Sverige, Norge och Finland har ett gemensamt samarbete genom Samiskt parlamentariskt råd, SPR. Styrdokument för SPR är Samiskt parlamentariskt råds samarbetsavtal och arbetsordning. Ytterligare gränsöverskridande utvecklingsarbete ska uppmuntras och stödjas.

4. Nästa steg

- I FN:s förklaring om urfolkens rättigheter, artikel 13.1 deklareras att urfolken har rätt att återuppliva, använda, utveckla och till kommande generationer förmedla sin historia, sina språk, sina muntliga traditioner, sin filosofi, sina skriftsystem och sin litteratur samt välja och behålla sina egna namn på samfund, orter och personer.

- I Sverige ska nationella, regionala och lokala myndigheter främja samernas möjligheter att utveckla sin kultur, sina språk och sitt samhälle samt se till att ge samerna inflytande i beslut som berör dem.

- Det offentliga ska respektera och vidta kraftfulla åtgärder för att stärka samtliga fem samiska språk och samers språkliga rättigheter i enlighet med samernas vilja.

- Sametingets språkpolitiska strategi uttrycker de folkvalda representanternas vilja rörande det samiska språkarbetet. Denna strategi ska inarbetas i all offentlig verksamhet som berör de samiska språken och språkanvändningen. Åtgärder ska synliggöras och verkställas genom verksamhets- och handlingsplaner.

- Det offentliga ska arbeta för att fördjupa samarbetet över landgränserna i Sápmi samt med stater där andra urfolk finns, för att stärka urfolks språk och språkliga rättigheter.

- För att det ska vara möjligt att uppfylla de mål som Sametinget antar är lagstiftning och strukturer som bidrar till och främjar samisk språkutveckling och urfolksrätt grundläggande. Därför är ett fortsatt arbete med lagstiftning och implementering av lagstiftning högst nödvändigt.[9]

[9] FN:s Urfolksdeklaration, artikel 38. Staterna ska i samråd och samarbete med urfolken vidta lämpliga åtgärder för att förverkliga syftena med denna förklaring, däribland lagstiftningsåtgärder.

Definitioner

Talare
Individer som behärskar samiska i tal och använder språket. När innebörden är individer som behärskar samiska men som inte talar språket används begreppet passiva talare.

Språkbärare
Individer som inte själv kan språket men som känner en tillhörighet till språket då de har eller har haft samiska talare i släkten.

De samiska språken
Det finns fem samiska språk i Sverige; nordsamiska, lulesamiska, pitesamiska, umesamiska och sydsamiska. Samtliga språk har godkända ortografier. Inom de olika språken talas dialekter som skiljer sig i större eller mindre omfattning från varandra.

Språket är en del i den samiska kulturen och en del i identiteten, och på ett särskilt sätt kopplat till användningen av land och vatten. Det visar inte minst de samiska språkens rika naturterminologi.

Språkutveckling
För att utveckla ett språk till fullgod nivå så att man kan anpassa språket efter olika syften, mottagare och sammanhang samt för att språket ska kunna fungera som en resurs för den kulturella överföringen, krävs att den språkliga utvecklingen sker långsiktigt. Det innebär att en princip iakttas som säger att senare utvecklingsfaser bygger på tidigare uppnådda resultat.

Om detta kan ske beror på flera faktorer, som bland annat tillgänglighet och utbildning av lärare för varje nivå och för undervisning i och på språket, samt behöriga lärare i hela utbildningskedjan. Det kräver i sin tur att det finns kompetenta och helst disputerade lärarutbildare och forskarutbildning i språkdidaktik för varje språk.

Arena
Språkarena är en språkmiljö där samiska används i samspelet mellan språkanvändare i en social kontext.

Domäner
Språkdomän är ett språkligt användningsområde. I flerspråkiga miljöer, där människor väljer ett visst språk utifrån situation och vem de pratar med, uppstår olika språkdomäner. I samiska sammanhang kan exempel på samiskspråkiga domäner finnas på sameskolor och samiska förskolor där enbart samiska används, en samiskalektion, en samisktalande person, släktsammankomster, organisationer och mötessituationer. Kortfattat är alla situationer där samiska används en samisk språkdomän.

Språkbyte
Med språkbyte menas att ett språk tappar mark, i form av talare, domäner och uttrycks-medel till förmån för ett annat språk. Med andra ord byter människor ut sitt språk till majoritetsspråket. I detta sammanhang handlar språkbytet till största del om att de samiska språken successivt byts ut mot svenska i de flesta domäner.

Revitalisering

Revitalisering är en term som kan användas om stärkandet av alla hotade språk. Med hotade språk menas de språk som för varje generation får färre talare med förstaspråkskompetens i språket. Vanligen handlar det om urfolk och språkliga minoriteter, som inte har en egen stat. Revitalisering handlar också om medvetandegörande av språkets roll och utveckling i vår egen kultur, attityder, språkliga rättigheter och hur omvärlden har påverkat och fortfarande påverkar vår bild av de samiska språken och vår kultur.[10]

Språkmord och språkdöd

De samiska språken delar sin historia med andra koloniserade urfolksspråk i världen och har genom tiderna varit offer för språkmord, vilket lett till att några samiska språk till och med försvunnit. Denna utveckling har medfört att våra kvarvarande språk räknas som hotade eller akut hotade språk. När språkstrukturer bryts och urfolksspråk byts ut mot majoritetsspråk, så följer ofta att ett dominant kulturellt ramverk börjar ta över.[11]

En förlust av de samiska språken leder därmed till en fortsatt assimilering. När språk försvinner brukar man tala om språkdöd. Professor Ole Henrik Magga säger att språket inte kan jämföras med en organism som ett djur eller en växt som föds, lever, blir gammal och så småningom dör, utan att språket är en samhällskonstruktion, som påverkas av samhället och som även till viss grad påverkar samhället.[12] Det betyder att det är människan som har ansvar för hur språk utvecklas, lever eller dör. Forskare såsom Tove Skutnabb-Kangas förespråkar hellre termen 'språkmord' för att tydligt understryka att språk inte dör naturligt utan av anledningar som är förorsakade av människan. Om ett språk har blivit mördat, menar Skutnabb-Kangas, kan man analysera de strukturella och ideologiska agenter som är ansvariga för det, såsom bakomliggande ekonomiska, teknomilitära och politiska system. Vidare säger hon att även fast det verkar som att språkbyte sker med talarnas "medhåll", eller att talare frivilligt lämnar sitt språk så kan man analysera de ideologiska faktorerna bakom detta medhåll.[13]

---

[10] Definitioner från *Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken*, Sametinget 2020, samt Sametingets språkpolitiska handlingsprogram 2016.

[11] Maffi Luisa, 1997: Linguistic diversity. Cultural and spiritual values of biodiversity. United Nations Environment Programmwe. Naorobi. Kenya.

[12] Magga, Ole Henrik, 2000: *"Mii mearrida ealáska go vai jápmá go okta giella? Sámegiella ovdamearkan."* Sámegiela dilli skuvllas ja lagás servvodagas. Konferánsa Leavnnjas 28.-29.11.2000

[13] Skutnabb-Kangas, Tove, 2014: *"Språkrevitalisering - en nödvändig del av världsarvet"*. 22 oktober 2014, Jiellevárri. Pdf-fil av ppt-presentation.

SÁMEDIGGI/SAMETINGET
Giellalávdegoddi/Språknämnden 2023-04-26

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Saemiedigkie

Genomgång av inkomna remissyttranden över Giellapolitihkalasj strategiija, Språknämndens möte 17 november 2022, Luleå.

Närvarande:

Ulla-Karin Sarri ordförande	Jakt- och Fiskesamerna
Naadja Östergren vice ordförande	Landspartiet Svenska Samer
Märgge Uttjek	Vuovdega
Åsa Blind	Sámiid Riikabellodat
Lars-Miguel Utsi (ersatte A.M. Kuhmunen)	Guovsonássti

samt Språkavdelningens tjänstepersoner

Remissinstanser: samtliga politiska partier i Sametinget, Sáminuorra, Landsförbundet Svenska Samer och Same Ätnam

Arbetet med Sametingets språkpolitiska strategi påbörjades 2019 under föregående mandatperiod, och Språknämnden beslutade 2021-10-07 att fortsätta arbetet att färdigställa den språkpolitiska strategin. Nämndens arbete utgår från det arbetsmaterial - språkdokument och handlingsprogram, som bearbetats och sammanställts av kansliets på uppdrag av tidigare språknämnd. En enig språknämnd beslutar 2022-12-15 att språkpolitiska strategin är klar att lämnas för beredning till plenum. Sametingets språkpolitiska strategi avser ersätta Sametingets språkpolitiska handlingsprogram från 2016. Innehållet i Språkpolitiska strategin bygger på det som Sametinget tidigare utarbetat och beslutat vad gäller de samiska språken.

Språkpolitiska strategin är ett strategidokument som anger inriktning för det fortsatta språkarbetet. Vision, övergripande mål och prioriterade utvecklingsområden anger vart Sametinget vill och vad som behövs fokuseras, för att nå dit. Språkstrategin är utformad så att den kan vara ett övergripande styrdokument över tid.

Sametingets *Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken,* 2020, innehåller närmare 100 åtgärder. Åtgärder som ger förslag på hur arbetet med att främja och revitalisera de samiska språken kan göras. Handlingsprogram för hur arbeta med att främja de samiska språken kan revideras vid varje ny mandatperiod. Sametingets styrdokument Språkpolitisk strategi ger stöd för aktörer på olika nivåer i samhället, vilka arbetar med att främja de samiska språken. Den språkpolitiska strategin anger färdriktning och kompletteras av Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken.

Det har inkommit tre remissyttranden - från Sámiid riikkabellodat, Landsförbundet Svenska Samer och Min Geaidnu. I dokumentet framgår vem som lämnat yttrande, yttrandet samt nämndens hantering av yttrandet. Språknämnden tackar för inkomna yttranden.

Sámiid riikkabellodat

Remissyttrande:

1.1 Syfte

Det är en god sammanfattning och Sámiid Riikkabellodat vill göra följande tillägg på lämpligt ställe i texten:
Synliggörande av språk sker tydligast genom skriftspråket. Genom exempelvis skyltning på samiska, hemsidor på samiska och samisk undertextning blir de samiska språken en naturlig del även hos den svenska befolkningen. En annan viktig metod för att synliggöra samiskan är att information/utrop/ljud hos exempelvis myndigheter, banker och flyg görs på samiska.

Nämndens hantering av yttrandet:

Nämnden noterar synpunkten och nämnden vill hålla en övergripande nivå och hänvisar till förslaget, s.4

Det krävs arenor och domäner där samiskan är synlig och där den får vara närvarande, såväl i det offentliga rummet som på lokal nivå. Språket måste få ta plats med samma status som det svenska språket på skolgården, i klassrummet, inom traditionella samiska näringar och i samhället i övrigt.

Remissyttrande:

2.2 Livslångt lärande i en sammanhängande utbildningskedja

Sámiid Riikkabellodat anser att texten under punken är bra men att den är så lång gör att den uppfattas som aningen rörig och svårläst. Går det att lägga till några underrubriker?

Nämndens hantering av yttrandet:

Noterar synpunkter men nämnden är överens om strukturen utan underrubriker bibehålls i hela dokumentet.

Remissyttrande:

3. Samverkan och gränsöverskridande samarbete
Sámiid Riikkabellodat föreslår följande tillägg kring allsamiskt samarbete

Dagens projekt och interaktion över nationella gränser bör utvecklas ytterligare. Sametinget ser ett behov av nordiskt samarbete genom Samisk Parlamentarisk råd (SPR). Det kommer

till exempel att finnas behov av samverkan när det kommer till förskoleverksamhet, utbildning, läromedelsutveckling, terminologiutveckling och medieutbud. SPR handlägger samernas gemensamma intressen över nationsgränserna och det blir naturligt att lägga till en del av uppgifterna där.

- Arbeta för ett samarbete kring lärarutbildningen
- Arbeta för användningen av distansutbildning över nationsgränserna
- Arbeta så att nationalstaterna ska skapa förutsättningar för inrättandet av skolor och förskolor mellan två och flera stater.

Nämndens hantering av yttrandet:

Noterar synpunkter men texten är inte anpassad till en övergripande strategi utan passar bäst t. ex. i ett handlingsprogram.

Remissyttrande:

2.4 De samiska språken är synliga och samhällsbärande språk

Sámiid Riikkabellodat vill göra tillägg kring punkten media:

Arbeta för att en nationell strategi för samiskspråkiga medietjänster upprättas. Grunden för denna skall sättas genom ett regeringsuppdrag till Sametinget:

- Utökande av utbud av program riktade till barn och unga på alla samiska språk och exempelvis möjliggöra skapandet av en egen samisk barn-tv-kanal.
- Att samiska språk får större utrymme i det statliga medieutbudet. Det är inte nödvändigt att det alltid är samiska program men utbudet på samiska måste öka.
- Öka de ekonomiska förutsättningarna för skapandet av samiskspråkiga filmer och serier för både vuxna, ungdomar och barn.
- Ställa krav på att nordiska filmproduktioner med offentligt stöd ska dubbas alternativt textas till de samiska språken.
- Möjliggöra skapandet av en digital social mötesplattform för samiska barn och unga.
- Möjliggöra skapandet av Samiska spel och applikationer.
- Möjliggöra ett gränsöverskridande samarbete för att dela det samiskspråkiga medieutbudet

Nämndens hantering av yttrandet:

Noterar synpunkter men texten är inte anpassad till en övergripande strategi utan passar bäst t. ex. i ett handlingsprogram.

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Saemiedigkie

Remissyttrande:

Övriga synpunkter:

- Sámiid Riikkabellodat vill att man tydliggör potentialen hos de samiska språkbärarna.
  På sidan 18 i NOU Norges offentlige utredninger 2016: 18 Hjertespråket under Samiskspråklig tilknytning, beskriver man personer som inte behärskar samiska på funktionell nivå som potentiellt samiskspråkiga som är en viktig del i vitaliseringsarbetet. Den skrivningen är bra att ha med sig för att visa på att språkbärarna är en stor grupp som kan bidra till att vitalisera de samiska språken.

  "Med samiskspråklig tilknytning mener utvalget personer som identifiserer seg med ett eller flere samiske språk, men som ikke behersker det på et funksjonelt nivå. Dette kan være personer som har et passivt språk. Dette kan også være personer som ikke har noen kompetanse i samisk, men som kommer fra en familiebakgrunn som har gjennomgått et språkskifte. Personer med samiskspråklig tilknytning er potensielle samiskspråklige i vitaliseringen av samiske språk."

Nämndens hantering av yttrandet:

Nämnden har på olika sätt beskrivit t. ex målgrupp för strategin. Ex. på hur förslaget beskrivit dessa finns nedan. Nämnden anser inte det nödvändigt att göra ytterligare beskrivning av målgrupper . Språkstrategin riktar sig till alla, det finns ingen prioritering och/eller rangordning beroende på individers språkkompetens.

Under rubrik Förord, sidan 3 framgår följande:

Sametingets språkpolitiska strategi har flera mottagare. Vi skriver för beslutsfattare på lokal, regional och nationell nivå som har ett ansvar över urfolksspråket samiska och ska genomföra de strukturella förändringar och insatser som krävs för att samiskan ska ha en framtid. Vi skriver också för oss samer, vad vi som folk och individer har rätt till, vilket ansvar det samiska samhället och Sametinget har för de samiska språken.

På sidan 10 återfinns följande text:

Samtidigt är utveckling och användning av språkteknologi en nödvändighet för att de samiska språken ska kunna bevaras, återtas och fortleva som levande språk i Sverige. Inom arbetet med digitalisering ska behov och utmaningar som finns i förhållande till de samiska språken tillgodoses. Den språkteknologi som är under utveckling för de samiska språken ska anpassas för att fungera med förhållanden och behov bland språkbärare och språkanvändare i hela Sápmi/Sábme/Sábmie/Saepmie. I åtgärder som rör digitalisering och språkteknologi är Sametinget en central aktör.

Strategin har på sidan 14 definitioner på benämningar som används i strategin:

Talare
Individer som behärskar samiska i tal och använder språket. När innebörden är individer som behärskar samiska men som inte talar språket används begreppet passiva talare.

Språkbärare
Individer som inte själv kan språket men som känner en tillhörighet till språket då de har eller har haft samiska talare i släkten.

Övriga synpunkter

Remissyttrande:

Samiid Riikkabellodat vill även påpeka avsaknaden av initiativ för Sametingets kansliverksamhet och den folkvalda delen av Sametinget. Även här bör tas ansvar för att de samiska språken hörs och syns

Nämndens hantering av yttrandet:

Nämnden hänvisar till förslagets text på sidan 11 som anses täcka den inkomna synpunkten:

Resurser i form av ett särskilt språkanslag ska tillföras Sametinget för att främja arbetet med att leda och stödja utvecklingen av alla fem samiska språk på ett brett plan och på olika nivåer. Samiskt språkcentrums verksamhet bör utvidgas till att etableras i alla samiska språkområden och med utökad närvaro i hela landet. Ett lokalt förankrat och inkluderande arbetssätt är en allmän framgångsfaktor för att åstadkomma revitalisering. Sametinget ska vara en levande samisk språkarena och detta ska genomföras genom internt aktivt språkarbete, personalpolitik och vid anställningar. Sametinget ska följa och utvärdera de samiska språkens utveckling och förändringar i fråga om vilka hinder, utmaningar och möjligheter på individ- och samhällsnivå som finns i förhållande till gällande lagar.

Landsförbundet Svenska Samer

Remissyttrande:

Det vi önskar ska förstärkas är sidan 9, stycke 2, en hänvisning till forskning som styrker argumenten om starka språkmodeller.

Nämndens hantering av yttrandet:

Nämnden väljer att inte lyfta fram enskilda forskare utan väljer att förtydliga att erfarenheter från Enare samiskans utveckling som exempel på hur väl starka språkmodeller lyckats med språkrevitalisering. Hänvisning till forskning kan fort bli inaktuellt då ny forskning förväntas genereras under strategins levnadstid.

Min Geaidnu

Remissyttrande:

Min Geaidnu tolkar det som att den språkpolitiska strategin ska ha en central roll i Sametingets ledning av det samiska språkarbetet. Utifrån detta anser Min Geaidnu att strategin är väldigt otydlig. Följande frågor förblir obesvarade i förslaget:

1. På vilket sätt förhåller sig den språkpolitiska strategin till dokumentet Sametingets Språkpolitiska Handlingsprogram från 2016? I båda dessa dokument finns det mål fastslagda som inte överenstämmer med varandra. Det framgår inte om strategin ska ersätta handlingsprogrammet eller inte.

Nämndens hantering av yttrandet:

Det framkommer i förslag till språkpolitisk strategi att strategin ersätter handlingsprogrammet (1.1) som styrdokument. Handlingsprogrammet från 2016 är inte aktuell i alla delar.

Remissyttrande:

2. Sametinget har antagit en värdegrund för det samiska språket 2003. Det framgår inte om den fortsatt är gällande och på vilket sätt den förhåller sig till strategin.

Nämndens hantering av yttrandet:

Värdegrunden från 2003 är att anses som en plattform för efterkommande styrdokument och för att visa på vikten av detta uttalande, så beslutade nämnden att inleda strategidokument med detta för att visa på värdegrundens aktualitet. Beslutad värdegrund införes som text på samtliga samiska språk.

Remissyttrande:

3. Sametinget har också 2020 tagit fram och överlämnat ett förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken till regeringen. Detta framgår inte av strategin vilket också gör att det blir otydligt om förslagen i strategin överensstämmer med förslagen till handlingsprogram. .

Nämndens hantering av yttrandet:

Behöver redogöras på plenum vad Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken är för något.

Remissyttrande:

Min Geaidnu anser att förslaget till språkpolitiskt strategi är för otydlig för att kunna användas som stöd i att implementera Sametingets mål för språkarbetet i t.ex. en kommun

eller en statlig myndighet. Det är väldigt svårt för en utomstående aktör att förstå vilka mål som gäller och vad som är skillnaden mellan en strategi, ett handlingsprogram (som det dessutom finns två av) samt en värdegrund. Min Geaidnu noterar också att strategin inte sänts på remiss till de som förväntas implementera den i sin verksamhet, t.ex. kommuner, regioner och statliga myndigheter.

Nämndens hantering av yttrandet:

Remissen har gått till företrädare för samiska folket och till de som politiskt beslutar om uppgiften enligt sametingslagen ” att fastställa mål för och leda det samiska språkarbetet”.

Remissyttrande:

Min Geaidnu undrar om Sametinget verkligen behöver en språkpolitisk strategi? Är det inte viktigare att genomföra de redan antagna handlingsprogrammen på ett strukturerat sätt? Vi föreslår därför att man istället, utifrån de redan antagna handlingsprogrammen och värdegrunden tar fram:

1. En popularversion som kan användas av andra aktörer i samhället
2. Ett metodstöd som kan användas för att implementera de fastställda målen i samhället.
3. En avsiktsförklaring som varje myndighet, kommun eller organisation själva kan anta för att markera att man avser arbeta systematiskt med Sametingets fastställa mål samt hur det ska kunna gå till och vilka prioriteringar man avser att göra. En sådan avsiktsförklaring kan revideras med tiden och bör systematiskt följas upp.

Nämndens hantering av yttrandet:

Dessa synpunkter kan användas i ett framtida skede i arbetet med att följa strategin.

Remissyttrande:

Mottagare av strategin
Sametinget skriver att den språkpolitiska strategi har flera mottagare och att man bland andra skriver för beslutsfattare på lokal, regional och nationell nivå som har ett ansvar över urfolksspråket samiska och ska genomföra de strukturella förändringar och insatser som krävs för att samiskan ska ha en framtid.

Min Geaidnu anser att avsnittet Roller och ansvar därför behöver utvecklas och bearbeatas mer. Avsnittet kan förtydligas med rubriksättning så att det framgår tydligare vilket ansvar stat, kommun, region och Sametinget har.

Nämndens hantering av yttrandet:

Detta kan ske i utformande av handlingsprogram, strategin är ett övergripande dokument.

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Saemiedigkie

Remissyttrande:

Formulering av mål i strategin
Det framgår inte om målen i strategin ersätter tidigare mål som antagits av Sametinget. Min Geaidnu anser också att målen är otydliga. De är inte genomgående formulerade som mål utan ibland är de formulerade som strategier eller förslag till handling och ibland enbart rena faktameningar som inte kan anses vara ett formulerat mål. Det finns också på andra ställen i dokumentet ambitioner som är formulerade som mål men som inte ligger som ett uttalat mål i strategin. Det blir då otydligt vad dessa formuleringar har för tyngd. Som exempel vill vi nämna denna som är väldigt bra: *Sametinget anser att alla samer ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda de samiska språken och att de samiska språken ska vara levande och välmående språk som används och värdesätts i samhället.*

Nämndens hantering av yttrandet:

Bör framgå i föredragning olika dokuments inbördes förhållanden. Framkom inget speciellt kring målformuleringar.

Remissyttrande:

Prioriterade utvecklingsområden
Min geaidnu anser att de prioriterade utvecklingsområdena som anges i strategin är alldeles för breda. Te.x. anges grundskolan som ett prioriterat område trots att grundskolan utgör ett stort verksamhetsområden med många delar. Den motivering som tillhör varje avsnitt av prioriterade utvecklingsområden skulle därför behöva förtydligas ytterligare och struktureras så att det lättare kan utläsas vad som konkret. bör prioriteras

Motiveringarna till de prioriterade utvecklingsområdena innehåller också många viktiga instatser som inte utvecklas eller beskrivs närmare. Dessa exempel på det vill Min Geaidnu särskilt lyfta fram:

Förstärkt mandat inom utbildningsområdet
Sametinget skriver följande: Med tanke på utbildningens betydelse för att stärka de samiska språken och Sametingets ansvar att leda det samiska språkarbetet, krävs ett förstärkt och mer generellt mandat för Sametinget inom utbildningsområdet.

Följande frågor är däremot obesvarade i strategin:

Vad är det för förstärkt och generellt mandat inom utbildningsområdet som Sametinget behöver? Hur ska det konkret uppnås? På vilket sätt ska Sametinget jobba innan ett sådant mandat har beslutats?

Attitydförändrade åtgärder
Sametinget skriver följande: Alla relevanta myndigheter och organisationer ska ha ansvar för att inom sina områden arbeta med attitydförändrande åtgärder.

Innebär förlaget till Språkpolitisk strategi att Sametinget avser att jobba för att det ska realiseras?

Språk som diskrimineringsgrund
Sametinget skriver följande: Diskrimineringslagen innefattar inte uttryckligen diskriminering baserad på språk. Det finns åtskilligt som talar för att språk skulle kunna ingå som diskrimineringsgrund i diskrimineringslagen.

Innebär förlaget till Språkpolitisk strategi att Sametinget avser att jobba för att det ska realiseras?

Utgivning av litteratur på samiska
Sametinget skriver följande: I fråga om utgivning av litteratur på samiska finns stora brister.

Innebär förlaget till Språkpolitisk strategi att Sametinget avser att jobba för att dessa brister ska undanröjas?

Nämndens hantering av yttrandet:

Nämnden noterar synpunkter men texten är inte anpassade till en övergripande strategi utan passar bäst t. ex. i ett handlingsprogram.

Nästa steg

Min Geaidnu anser att de punkter som upptas under rubriken Nästa steg inte på ett tydligt sätt utgör kommande steg. Vissa punkter utgör t.ex. bara upprepning av lagstiftning och självklarheter som redan tagits upp. Däremot lyfts en intressant punkt. Sametinget skriver följande: För att det ska vara möjligt att uppfylla de mål som Sametinget antar är lagstiftning och strukturer som bidrar till och främjar samisk språkutveckling och urfolksrätt grundläggande. Därför är ett fortsatt arbete med lagstiftning och implementering av lagstiftning högst nödvändigt

Min Geidnu anser att detta är mycket viktigt och bör förtydligas. På vilket sätt ska Sametinget jobba med dessa frågor? Frågor som vi ställer oss är: Vilka strukturerar som bidrar till att främja samisk språkutveckling är det som ska utvecklas? Menar Sametinget särskilda samverkansforum eller gemensamma överenskommelser eller något helt annat?

Övriga synpunkter:

Min Geaidnu avstyrker utsänt förslag till Språkpolitisk handlingplan. Den är i sin nuvarande form för otydlig. Syftet med strategin är inte heller klarlagd. Om den ska ersätta tidigare styrdokument måste den också bearbetas ytterligare eftersom den i sådant fall är alldeles för allmänt skriver och för tunn.

Min Geaidnu ifrågasätter om Sametinget verkligen behöver en språkpolitisk strategi eftersom vi anser att det är viktigare att genomföra de redan antagna handlingsprogrammen på ett strukturerat sätt och i samverkan med andra ansvariga aktörer i samhället.